

El món mental d'Enric Marquès

MARQUÈS, Enric.

L'art, la ciutat i el món.

Introducció i selecció a cura de Narcís-Jordi Aragó i Josep Clara.
Diputació de Girona, 1996. 221 pàgines.

La recent publicació a la col·lecció Josep Pla del llibre *L'art, la ciutat i el món*, recull d'articles de l'Enric Marquès, editat per Narcís-Jordi Aragó i Josep Clara i il·lustrat amb dibuixos de l'autor, és un esdeveniment important per a la ciutat de Girona. L'edició, com diu Joan Domènech, té un caire d'homenatge pòstum. La seixantena d'articles, publicats des del 1967, essencialment a *Presència*, *El Punt* i la *Revista de Girona*, han estat classificats, com indica el títol, en tres rúbriques, tres esferes. Aquesta és la tendència de la cultura, ordenar, mirar de donar sentit, en aquest cas donar una coherència retrospectiva al relatiu caos que és una vida, agafant-se als fils, a les motivacions, a les obsessions que s'insinuen en una obra dispersa.

La biografia és acurada i he après molts detalls que desconeixia. Hi he observat un petit error divertit. El padrí de noces de l'Enric no va ésser Jorge Semprún, sinó un amic més obscur i entranyable. Així, insensiblement, es comencen a fer les llegendes, que sens dubte necessitem. Tal com expliquen els editors, els textos no estan presentats per ordre cronològic, sinó per afinitat temàtica, cosa que permet observar les recurrències que faciliten l'accés al món mental de l'autor. Les il·lustracions —una dotzena— són dibuixos a la ploma o amb carbonet, i gravats: la Girona vella, una noia llegint, un paisatge de Llagostera, la mort de Che, la guerra del Vietnam.

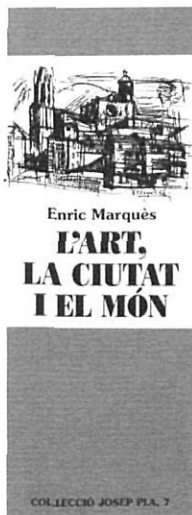
Em sembla que el millor que puc fer és deixar parlar els textos mateixos, encara que, per manca d'espai, sovint no podré referir-m'hi literalment. Segur que l'Enric em perdonaria, ell a qui agradaven tant els collages.

Començaré pel final, els articles sobre política internacional, publicats a *Presència* els anys 68-75 sota el pseudònim Eugeni Ribalta. L'Enric, que tenia la reputació de dur polemista, es manifesta com un observador d'esquerres, tercermundista, però gens sectari, informat, precís. El que sorprèn, cap a trenta anys després, és la lucidesa dels seus diagnòstics que s'han, *grosso modo*, confirmat. Praga, el moviment del 1968, el Vietnam, la Grècia de la dictadura, Itàlia a l'hora del compromís històric, Amèrica Llatina, Palestina, el mite de la democràcia americana, el *malgoverno* a Sicília, els Black Panthers, el tribunal Russell... Malgrat el propòsit polític, didàctic i d'historiador —que no tendeix a servir l'aspecte literari— la selecció ens dóna accés a una crònica coherent i interessant d'aquells anys. Especialment sentits són els articles dedicats a Che Guevara («El diari de campanya de Guevara» i «Vides paral·leles: El Che i Camilo Torres») i a la Comuna de París («La Comuna de París, cent anys després»), de la qual fa un excel·lent resum

històric, recorda els escriptors i artistes que varen participar-hi, que tanta afinitat intel·lectual tenen amb ell (Vallès, Courbet, Corot, Millet,...) i subratlla que, després del maig del 68, «el centenari no s'ha ni esmentat». L'Enric tenia un sisè sentit per assenyalar el que no es diu i que s'ha de dir, la història real, subterrània, paral·lela, allò deixat de banda per la història oficial, aparent i teatral.

Però on l'Enric se sobrepassa com escriptor, és quan parla d'art i de Girona. Escriu com si construís un volum, amb pinzellades enèrgiques, cézannianes. Els seus retrats són francament genials, les seves fórmules agudíssimes. Per exemple, el de Picasso: «L'home malagueny d'ulls diamantins, el jove bohemí de la Barcelona Modernista, el finisecular i sensible pintor de les sèries blava i rosa, l'investigador cubista, el mundà i quasi manierista artífex del retorn al classicisme, el contundent i expressionista dels anys 30. No hi ha boires en el seu art, tot és concret i meridà, robust i saludable». O bé el de Calder: «Bastit com una torre, gros, corpulent i cepat. Una massa coronada per una testa d'antologia. Inoblidable. Blanca, argentada la panotxa de cabells, vermell de cara. Un aspecte fabulós. Com un camperol, un mecànic o un ferroviari jubilat».

I la seva caracterització dels artistes gironins: Vivó («la miniexcentricitat»), el primer Comadira («un món botànic molt elaborat»), Torres Monsó («treball silenciós, experimentació dels materials, un sentit antològic de la monumentalitat»), Isidre Vicens («quelcom del panteisme substancial de Millet»), Vila i Fàbrega («voluntària discreció, un melangiós i tendre escepticisme: la sang, la manualitat, la sensitiva emoció del pintor de raça»), «el camí silenciós de Pep Colomer, el llarg camí que ha reco-

rregut només anant cada dia a Sant Daniel», «el messiànic Bosch Martí», «Damià Escuder: l'expressió artística com a mitjà per a provocar la catarsis».

Una sèrie d'articles es revelen com a fonamentals per fer una història de l'art a la Girona de la postguerra. Sobretot «L'art a Girona» (*Serra d'Or*, 1972), on des del caliu literari, passant per la megalomania de l'Orihuel (els seus deixebles: Xargay, Joaquina Casas, Montserrat Llonch, Torres Monsó, Casellas, Marquès, Marià Oliver...), descriu els diferents grups: el grup de Girona (Xargay, Casellas i Marquès), el grup Indika, l'ambient de la Residència Internacional,... Escrivint amb pseudònim, pot parlar de si mateix: «Enric Marquès, des de les llunyanes angulositats neocubistes, passant pels fluids i sensuals gouaches...».

Casellas és evocat a un dels seus darrers articles, «Un big-bang artístic» (*La Llemenenca, Thermidor 1994*), sentida evocació de la Vall de Llémna i de la comunió amb el paisatge, i a una «Carta a un gironí absent» apareix amb força el seu sentit líric de la natura: «Aquest any, amb això del fred, s'ha retardat molt tot. Gairebé no he vist cap ametller florit encara, i ja som a mitjan febrer. Les mimoses no gosen esclatar, són encara una incipient massa de groc rovellat. He vist alguna viola, ja saps que en els sotaboscós les gelades hi penetren menys».

L'article sobre l'aquarel·la («tècnica modesta però no secundària») li permet passar revista als aquarel·listes gironins: Jaume Roca Delpech, Joan Orihuel,... i dedica «L'art al carrer o el carrer a l'art», a les pintades a les tanques, en particular les obres retirades per la policia al 1975 (Jordi Vallés, Niebla, Emili Massana). I fonamentals són els dos articles sobre Fidel Aguilar («A la recerca de Fidel Aguilar» (*Presència*, 1971) i «Carta a Fidel Aguilar» (1972)) per a la història del redescobrimient de l'artista: el pis del carrer de la Força («que no ofereix les garanties mínimes de soplui»), la seva germana Rosa, el paper de Jaume Fàbrega, la preocupació per la conservació de l'obra («S'ha d'evitar que la teva obra s'escampi»), la relació amb Rafael Masó («paternalisme classista i intel·lectual»).

Un article és important per a la història de la ciutat: «El llegat franquista en una capital de província» (*L'Avenç*, 1983). Passa en revista els edificis confiscats («Auxilio Social»,...), la incautació i transformació de *L'Autonomista*

en *El Pirineo*, i després *Los Sitios*, els «salvoconductos» per anar a la «zona de frontera» de Figueres, les cues per al «racionamiento», les construccions del «Grupo de San Narciso» i del «Mercado de Abastos», el passeig arqueològic («que culminarà en l'apoteosi dels merlets»), «la increïble Llotja de la plaça Sant Domènec».

Els seus croquis de gironins són esplèndids, dignes de Josep Pla (sobre el que diu: «Tu creus que està bé aquesta indiscreció al voltant de la decadència física d'un home tan tossudament individualista i malcarat com l'escriptor Josep Pla?»): «en Martí (un Tazán de sorra i rierencs)», «la 40.000 duros» i «l'Avi, barbut i fumador de pipa» (models del taller Orihuel, immortalitzats pels artistes d'aleshores), «Sisonet, el socràtic conserge-marxant-matalasser», els dos amos de les serres que hi havia al costat de la RENFE («un molt urbà i primmirat, l'altre matusser i camperol; el primer feia les relacions públiques, treia de l'infern una cigarreta diferent segons l'interlocutor: si era obrer, un Ideales, de marca americana si portava corbata»), «en Lluís Bonaventura, que no era encara en Lluís de l'Arc, i s'improvisava com a guia de les Sales Capitulars de la Catedral; era l'etapa turística prehistòrica». «El viatge en autobús: obrers i obreres de matinada, nens i nenes nets i enclenxinats, estudiants de l'Institut, pagesos eixuts i pageses eixorides de les rodalies,... Els xofers són els millors del món, molts castellanoparlants integrats, plens de franciscana i cavalleresca deferència».

A una sèrie d'articles ens dona la seva visió de la Girona vella: «On és aquella Girona, un pèl romàntica i rònega, però enormement singular, forta, irrepètible?» «La sèrie d'importants volums que, prodigiosament, les cases de l'Onyar aguantaven; s'han pintat els baixos d'un paisatge monumental. La dramàtica dualitat de l'Onyar, capriciós, artèria baròmetre de les secades, de l'encaixonament geològic de la ciutat, manantial escàs o torrent impetuós i selvatge». I les cases de l'Onyar l'ajuden a definir com una Escola de Girona de pintura: Pons Martí, Josep Aguilera, Mela Muter, Rusiñol, Prudenci Bertrana, Orihuel, Roca Delpech, Frederic Lloveras, E. Xargay, I. Vicens, E. Vila i Fàbrega, J. Portas, Sibecas, Tapiola, Bosch Martí, Mercè Huerta,

Josep Perpiñà,... I a un altre article fa una evocació nostàlgica, precisa, «neorealista» de les Fires a la Gran Via: «Univers d'estentòria fressa, violència de la llum, dels colors, de les decoracions, de la caòtica barreja de críts, de cançons i de música, de xivarri,... els teatrets pseudopornogràfics, els monstres físics i escatològics, els laberints, la ganyota dels miralls, el tren de la por, la bruixa, la moto vertiginosa, les galàxies electròniques. És la subcultura a l'estat pur: dinàmica, vital, popular i gregària».

Un text important per a la crònica de la ciutat és «Carles Rahola i les altres víctimes» (*Presència*, 1976), sentides paraules dites davant la tomba de Rahola, mencionant també les moltes víctimes anònimes, els sis-cents republicans afusellats al cementiri de Girona (el seu sentit de la història subterrània, el que no es diu i que s'ha de dir).

Finalment, dos escrits emocionants són parcialment autobiogràfics: «Les set cases de la Rodona» (*Presència*, 1985, amb el pseudònim Conrad) i «La identitat de Santa Eugènia de Ter» (*Pregó de la Festa Major del 1993*). Tot els seus temes de la història subterrània paral·lela hi són presents: «La dolça, menestral i popular barriada de la Rodona, el mural de Vicente Huedo, la bellesa arquitectònica i rural de Can Ninetes». Les set cases de la Rodona a una de les quals ell va néixer: «una renglera d'acàcies, al darrere uns horts domèstics, proporcionats. Els bulldozers se les pentinaren en un tres i no res i no eren pas projectades per Rafael Masó. Hi vivien molts ferroviaris, el pare de Conrad era fogoner. Els ferroviaris no s'allunyen mai de l'estació, com els pollets de la lloca».

I quin lector era l'Enric. La seva idea de la història la resumeix citant Marguerite Yourcenar: «La història no és pas per a mi més que una part de la vida; altrament la més llarga. Aquestes coses han passat ahir, abans d'ahir, o fa dos mil anys, però són sempre la vida. Jo no faig de la història, amb majúscula, una categoria apart».

Hem d'agrair a Narcís-Jordi Aragó i a Josep Clara la tria inspirada que han fet dels articles de l'Enric Marquès i la celeritat amb què han portat a terme la seva publicació, important per a tots nosaltres, per a la nostra il·lustració i per mantenir viva la memòria de l'Enric.

Lluís Oliver